

**UCHWAŁA NR XLVIII/302/2022  
RADY POWIATU W KLUCZBORKU**

z dnia 23 grudnia 2022 r.

**w sprawie przyjęcia „Programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie dla Powiatu Kluczborskiego na lata 2022-2030”**

Na podstawie art. 4 ust 4 oraz art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn.: Dz.U. z 2022r., poz.1526) oraz art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn: Dz.U. 2021, poz. 1249 z późn. zm.) Rada Powiatu w Kluczborku uchwała co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie dla Powiatu Kluczborskiego na lata 2022-2030” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu w Kluczborku oraz Dyrektorowi Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Kluczborku.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady  
Powiatu w Kluczborku

**Andrzej Olech**

## **Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie dla Powiatu Kluczborskiego na lata 2022-2030**

### **1. Wprowadzenie**

Przemoc w rodzinie, jak wykazują badania empiryczne, stanowi jeden z istotnych problemów społecznych w wymiarze ogólnopolskim, jak również regionalnym. Zjawisko to wpływa degradująco na jakość życia wszystkich osób, poddanych jego oddziaływaniu, stąd też konieczne jest podejmowanie wielowymiarowych i kompleksowych działań na rzecz niwelowania skali jego występowania oraz zmniejszania negatywnego oddziaływania na życie jednostek i grup społecznych dotkniętych tym problemem.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w art. 4 wskazuje na konieczność stosowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych. W art. 6 ust. 4 określono, że do zadań z zakresu administracji rządowej, realizowanej przez powiat należy w szczególności opracowanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Idea oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych wobec sprawców przemocy w rodzinie wywodzi się z przekonania, że z uwagi na fakt, że zachowania przemocowe w rodzinie są wyuczone i przejmowane z pokolenia na pokolenie, istnieje możliwość korekty takich zachowań, połączonej z edukacją, niezbędną do uświadomienia sprawcy, że zachowania takie mają w istocie charakter przemocy wobec osoby najbliższej.

Wytyczne dotyczące tworzenia modelowych programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie przyjmują, że:

- 1) Przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, które przynosi zyski i straty dla sprawcy przemocy;
- 2) Przemoc domowa jest tolerowana i wzmacniana przez postawy i poglądy wielu ludzi często zakorzeniona jest we wzorach postępowania przekazywanych z pokolenia na pokolenie;
- 3) Przemoc domowa jest szkodliwym i raniącym nadużywaniem siły i władzy oraz dążenia do kontrolowania współmałżonki/współmałżonka, partnerki/partnera, dziecka lub sytuacji rodzinnej;
- 4) Można nauczyć się niestosowania przemocy, nigdy nie należy się godzić na przemoc i rezygnować z jej powstrzymania;
- 5) Stosowanie przemocy w żadnym przypadku nie może być usprawiedliwiane stwierdzeniem, że było skutkiem prowokacji ze strony ofiary;
- 6) Korzenie przemocy domowej tkwią w stereotypach kulturowych i obyczajowych dotyczących płci, orientacji seksualnej, które usprawiedliwiają dyskryminację jednostek i grup społecznych;
- 7) Stosowanie przemocy jest wyborem, za który sprawca ponosi odpowiedzialność moralną i prawną.

### **2. Uzasadnienie Programu Korekcyjnego – Edukacyjnego dla Sprawców Przemocy Domowej**

W poszukiwaniu skutecznych form przeciwdziałania przemocy w rodzinie angażuje się w Polsce coraz więcej profesjonalistów, organizacji pozarządowych i specjalistycznych instytucji. Nie jest to łatwe zadanie także dlatego, że środowisko rodzinne jest i powinno być chronione przed ingerencjami zewnętrznymi.

Każdy obywatel ma konstytucyjnie zagwarantowaną ochronę prawną życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji). Z jednej strony zapewnia to normalne, niczym niezakłócone funkcjonowanie rodziny, ochronionej przed nadmierną ingerencją państwa w jej sferę prywatności, z drugiej – w sytuacji zaburzonego funkcjonowania rodziny, zaburzonych więzi między poszczególnymi członkami tej podstawowej komórki społecznej, gdzie dochodzi do konfliktów, przemocy, wyzwała u sprawców przemocy domowej quasi – poczucie bezkarności, bowiem rodzi się u nich błędne przekonanie, że nikt, żadna instytucja, nie może ingerować w rodzinę.

Zajmowanie się zjawiskiem przemocy domowej wymaga wieloaspektowego spojrzenia na tę problematykę, zarówno wnikliwego rozumienia złożoności zjawisk występujących w życiu rodzinnym jak i szczególnej troski i rozwagi w trakcie interwencji; jest to interwencja specyficzna, bowiem dotyczy ingerencji w sferę prywatności i sferę działalności rodziny.

Istota przemocy domowej, która doczekała się licznych opracowań, związana jest z faktem wykorzystania przewagi siły lub władzy dla krzywdzenia innych członków rodziny.

Do zjawiska przemocy domowej należy podchodzić holistycznie i ujmować go w perspektywie wieloaspektowej: prawnej, moralnej, społecznej i psychologicznej.

### **3. Przemoc w rodzinie w aspekcie prawnym**

Na wstępie należy wskazać, że przemoc w rodzinie jest pojęciem bardzo szerokim i wykracza znacznie swoim zakresem poza znamiona przestępstwa potocznie uznawanego, a stypizowanego w art. 207 k.k., a mianowicie fizycznego lub psychicznego znęcania się.

Przedmiotem ochrony jest rodzina, jej prawidłowe funkcjonowanie oraz opieka. Autorzy komentarzy wskazują też, że przepis chroni zdrowie oraz bezpieczeństwo osobiste osób, do których zaliczamy nie tylko osoby najbliższe, ale także osoby nienależące do rodziny sprawcy (osoby pozostające wobec sprawcy w stałym lub przemijającym stosunku zależności, małoletni oraz osoby nieporadne ze względu na swój stan psychiczny lub fizyczny).

W §1 wskazanego przepisu unormowano odpowiedzialność za znęcanie się fizyczne i psychiczne nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy a z kolei § 1a unormowano odpowiedzialność za znęcanie się fizyczne i psychiczne nad osobą nieporadną ze względu na wiek, stan psychiczny lub fizyczny.

„Znęcanie się” oznacza zazwyczaj zachowanie złożone z pojedynczych czynności naruszających różne dobra, takie jak zdrowie, wolność osobistą, cześć, mienie. Katalog zachowań wypełniających pojęcie znęcania się fizycznego lub psychicznego jest otwarty i nie jest możliwe stworzenie zamkniętej listy tego typu zachowań. Podkreślenia wymaga fakt, że aby można było mówić o znęcaniu się, niezbędne jest istnienie przewagi sprawcy nad ofiarą, przy czym nie chodzi wyłącznie o przewagę fizyczną – możemy także mówić o przewadze psychicznej, ekonomicznej, społecznej itp. Znęcanie się jest niezależne od tego czy pokrzywdzony sprzeciwia się sprawcy i próbuje się bronić, czy też nie. Stosowane przez taką osobę środki obronne należy uznać za usprawiedliwione, ponieważ są podejmowane w obronie przed bezpośrednim, bezprawnym zamachem na jej dobro. Nie można więc uznać, że obrona osoby, nad którą sprawca się znęca, odbiera jego działaniu cechy przestępstwa.

Pojęcie przemoc w rodzinie zostało zawarte w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (dalej u.p.r.) Jest to pierwsza definicja tego terminu w przepisach polskiego prawa powszechnie obowiązującego.

Zgodnie z definicją zawartą w cytowanej ustawie — „przemoc w rodzinie stanowi jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, naruszające prawa lub dobra osobiste osób dotkniętych przemocą w rodzinie, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność (w tym seksualną), powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”.

Z kolei definicja członka rodziny zawarta w art. 2 ust. 1 u.p.r. sformułowana jest przez odesłanie do definicji pojęcia osoby najbliższej, wskazanej w art. 115 § 11 k.k.

Zgodnie z definicją „Osobą najbliższą” jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

Ponadto członkiem rodziny zgodnie z definicją zawarta w art. 2 ust. 1 u.p.r., jest także inna osoba, o ile wspólnie zamieszkuje lub gospodaruje.

Zgodnie z art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej rodzina to „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące”.

Na ustawową definicję przemocy w rodzinie składa się kilka istotnych elementów. Po pierwsze, przemocą może być nie tylko zachowanie, które się powtarza, lecz także pojedyncze zachowanie. Po drugie, może to być działanie, tj. dokonanie jakiejś czynności lub zaniechanie, czyli niepodjęcie działania, niewykonanie jakiejś czynności. Po trzecie, zachowanie to ma być umyślne. Kolejnym elementem ustawowej definicji przemocy w rodzinie, w szczególności narażenie tych osób na wskazane wyżej niebezpieczeństwo.

Należy podkreślić, że definicja przemocy w rodzinie zawarta w art. 2 ust. 2 u.p.r., nie odnosi się do zakresu zachowań penalizowanych przez art. 207 k.k., gdyż przepis ten określa przestępstwo znęcania się, nie zaś przestępstwo przemocy w rodzinie. Ustawodawca nie wprowadził na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nowego typu przestępstwa, zwanego przemocą w rodzinie, którego znamiona ustawowe polegałyby na przemoc w rodzinie.

Definicja ta nie została stworzona na potrzeby kodeksu karnego, lecz ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i ma znaczenie w szczególności w kontekście obowiązków realizacji określonych zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie przez organy administracji publicznej. Brak powiązania definicji pojęcia przemocy w rodzinie oraz zachowań penalizowany przez art. 207 k.k. powoduje niezrozumienie i zamęt terminologiczny [vide: Sylwia Spurek, Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz, Warszawa 2012, komentarz do art. 2].

Z uwagi na obszerną definicję przemocy w rodzinie, która może wyczerpywać ustawowe znamiona różnych przestępstw — wskazano poniżej szereg innych przestępstw, które mogą być zakwalifikowane, jako przemoc w rodzinie:

Art.156. - ciężki uszczerbek na zdrowiu;

Art.157. - średni i lekki uszczerbek na zdrowiu;

Art.189. - bezprawne pozbawienie wolności;

Art.190. - groźba karalna;

Art.190a. - uporczywe nękanie. Kradzież tożsamości;

Art.191. - zmuszanie do określonego zachowania. Utrudnianie korzystania z lokalu mieszkalnego;

Art.191a. – naruszenie intymności seksualnej;

Art.197. - zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej;

Art.216. - zniewaga;

Art.217. - nietykalność cielesna.

Jak już wskazano na wstępie wiodącym przestępstwem dotyczącym przemocy w rodzinie jest znęcanie się fizyczne i psychiczne penalizowane w art. 207 k.k.

Jest to przestępstwo, o co najmniej podwójnym przedmiocie ochrony. Określenie głównego i ubocznych przedmiotów ochrony we wskazanym przepisie nasuwa trudności eksponowane zarówno w piśmiennictwie, jak i w judykaturze. Akcentuje się przy tym, że zakres dóbr chronionych tym przepisem zdecydowanie wykracza poza obszar wyznaczony rodzajowo zbiorem przestępstw przeciwko rodzinie i opiece. Szeroki krąg podmiotów podlegających ochronie, obejmujący nie tylko osoby najbliższe czy pozostające w związku rodzinnym, z różnych przyczyn zależne od sprawcy, powoduje, że nader często, korzystając z ogólnego

ujęcia, za W. Świdą [Prawo karne, Warszawa 1989, s. 523] przypomina się, iż głównym przedmiotem ochrony jest należyte, wolne od znęcania się, traktowanie ludzi w rodzinie, w stosunkach zależności, osób małoletnich lub nieporadnych. Jako uboczny przedmiot ochrony przestępstwa znęcania się wskazuje się życie, zdrowie, godność i nietykalność cielesną, a w typie kwalifikowanym z art. 207 § 3 k.k. jednoznacznie życie człowieka.

Jak twierdzą specjaliści prawa karnego przestępstwo „znęcania się” jest przestępstwem indywidualnym w tej części, w której ofiarą jest osoba najbliższa lub osoba pozostająca ze sprawcą w stosunku zależności - natomiast w części dotyczącej znęcania się nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny - przestępstwo znęcania się jest przestępstwem powszechnym, a więc podmiotem jego może być każdy człowiek [vide: Maria Szewczyk (w:) Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz pod red. Andrzeja Zolla, Zamykacze 2006 r., Nb 9 komentarza do art. 207].

Jest to przestępstwo formalne z działania lub zaniechania. Dla jego bytu, co należy podkreślić, nie jest wymagane spowodowanie jakichkolwiek skutków. W przypadku znęcania się, które pociągnęłoby za sobą skutki, na przykład w postaci uszkodzenia ciała lub spowodowania rozstroju zdrowia, wchodzić w grę będzie kwalifikacja kumulatywna z odpowiednim przepisem określającym przestępstwo skutkowe (np. z art. 156, 157 k.k.).

Znęcanie się może przybrać formę znęcania się fizycznego lub psychicznego; zwłaszcza znęcania psychiczne, na które szczególnie zwraca się uwagę w psychologicznym podejściu do problematyki przemocy.

W pierwszym przypadku zachowanie sprawcy będzie polegało na zadawaniu cierpień fizycznych, jak na przykład bicie, duszenie czy inne zadawanie bólu, a także przez głodzenie czy oziębienie ciała ofiary. Znęcanie psychiczne polegać będzie na dręczeniu psychicznym poprzez na przykład lżenie, wyszydzanie, straszenie lub zadawanie cierpień osobie, o której w tym przepisie mowa.

W prawie karnym określono pojęcie „znęcania” od strony przedmiotowej. Oznacza ono zazwyczaj systematycznie powtarzające się zachowanie złożone z jedno lub wielorodzajowych pojedynczych czynności naruszających różne dobra, na przykład nietykalność ciała, godność osobistą. Całość tego postępowania określonego zbiorowo, którego poszczególne fragmenty mogą wypełniać znamiona różnych występków (np. z art. 189, 190, 191, 216, 217 k.k.), stanowi jakościowo odmienny, odrębny typ przestępstwa, jednakże w takich przypadkach mamy do czynienia ze zbiegiem pomijalnym, gdzie w grę wejdzie zasada konsumpcji (przepisem konsumującym jest art. 207 k.k.) [vide: Marek Mozgawa (w:) Kodeks karny. Komentarz, wyd. IV, pod red. Marka Mozgawy, Lex 2014 r., Nb12 komentarza do art. 207].

Przestępstwo znęcania się nad rodziną jest przestępstwem ściganym z urzędu. Zgodnie z art. 304 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego, każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Także instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są zobowiązane do niezwłocznego zawiadomienia o tym prokuratora lub policję. Powinny również podjąć niezbędne czynności, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. Ponadto, zgodnie z art. 12 u.p.r., osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, niezwłocznie zawiadamiają o tym policję lub prokuratora, natomiast świadkowie przemocy w rodzinie powinni zawiadomić o tym policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Obecnie obowiązujące przepisy prawne zawierają kilka możliwości nakazania sprawcy przemocy opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Pierwszym rozwiązaniem jest nakazanie sprawcy przemocy opuszczenia mieszkania przez Policję. Od dnia 30 listopada 2020 r. Policja (oraz Żandarmeria Wojskowa) dysponuje środkiem reagowania na przemoc w rodzinie i w trybie art. 15 ab ust. 1 Ustawy o Policji funkcjonariusz Policji może wydać nakaz opuszczenia lokalu i jego najbliższego otoczenia oraz zakaz zbliżania do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Oba te środki mogą być wydane jednocześnie.

Jeśli sprawca przemocy nie jest obecny w mieszkaniu, można wydać nakaz lub zakaz bez jego obecności. Natomiast jeśli sprawcę zatrzymano, nakaz lub zakaz można wydać bezpośrednio po jego zwolnieniu.

Drugim rozwiązaniem jest nakazanie sprawy przemocy opuszczenia mieszkania w trybie art. 275a Kodeksu postępowania karnego. Zgodnie z tym przepisem opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym można nakazać oskarżonemu o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby współzamieszkującej, jeśli zachodzi uzasadniona obawa, że ponownie popełni on takie przestępstwo wobec tej osoby, zwłaszcza jeśli groził jego popełnieniem. Nakaz ten można orzec w postępowaniu przygotowawczym na wniosek policji albo z urzędu na okres nie dłuższy niż 3 miesiące. Jeżeli mimo upływu tego czasu nakaz opuszczenia mieszkania będzie nadal uzasadniony, to przedłużyć jego stosowanie może sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora. Nakaz może być przedłużony na dalsze okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące. Wydając takie postanowienie, można, na wniosek oskarżonego, wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe. Placówkami wskazanymi do umieszczenia oskarżonego nie mogą być placówki pobytu dla ofiar przemocy w rodzinie.

Orzeczenie nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym jest niezależne od kwestii zameldowania w lokalu, a nawet własności nieruchomości czy innych do niej praw. Ważna jest wyłącznie sytuacja faktyczna, tj. wspólne zamieszkiwanie rozumiane – mówiąc ogólnie – jako prowadzenie względnie stałego gospodarstwa domowego.

Środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym nie pozbawia oskarżonego prawa własności, a jedynie ogranicza go w jednym aspekcie – w prawie do korzystania z tego prawa.

Kolejną prawną możliwością odseparowania sprawcy przemocy od ofiary jest art. 11a u.p.r. Zgodnie z tym przepisem, jeśli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem, polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie, czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta przemocą może żądać, aby sąd zobowiązał go do opuszczenia mieszkania. Sprawa jest rozpoznawana przez sąd w trybie przepisów Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym. Postanowienie zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie jednego miesiąca od dnia wpływu wniosku.

Staje się ono wykonalne z chwilą ogłoszenia i może być zmienione albo uchylone, jeśli sytuacja ulegnie zmianie. Do wykonania omawianego obowiązku stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika. Wniosek rozpoznaje sąd rejonowy – wydział cywilny miejsca zamieszkania wnioskodawcy. Będzie to jednocześnie miejsce zamieszkania uczestnika, gdyż w sprawach prowadzonych na podstawie art. 11a u.p.r. wnioskodawca (osoba dotknięta przemocą) i uczestnik (członek rodziny stosujący przemoc) muszą wspólnie zamieszkiwać. Sprawę rozpatruje sąd w składzie jednego sędziego.

Zgodnie z art. 17 Ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego, znowelizowanej 16 listopada 2011 roku, nakazując opróżnienie lokalu z powodu znęcania się nad rodziną, sąd w wyroku wskazuje ten powód. Postanowienie o nakazie opuszczenia mieszkania może być zmienione lub uchylone w razie zmiany okoliczności. Mowa tu głównie o nowych okolicznościach świadczących o tym, że dalsze wspólne zamieszkiwanie nie będzie powodować dla wnioskodawcy szczególnej uciążliwości.

Podstawą żądania, aby sąd zobowiązał członka rodziny do opuszczenia mieszkania, jest jego zachowanie, polegające na stosowaniu przemocy w rodzinie, które czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie. Mówiąc o przemocy w rodzinie, należy w tym przypadku posługiwać się definicją przemocy określoną w art. 2 pkt 2 u.p.r. omawianą na początku, nie musi dochodzić do popełnienia przestępstwa znęcania się nad rodziną, a tym bardziej sprawca przemocy nie musi być skazany za popełnienie przestępstwa.

Żądanie zobowiązania przez sąd danej osoby do opuszczenia mieszkania jest również niezależne od tego, czy wobec osoby stosującej przemoc toczy się lub zakończyło się postępowanie w sprawie o popełnienie takiego przestępstwa.

Kolejna możliwość wydania wobec sprawcy przemocy nakazu opuszczenia mieszkania to etap sądowego postępowania karnego. Zgodnie z art. 39 Kodeksu karnego do środków karnych zaliczamy m.in.:

- a) zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu,
- b) nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Zgodnie z art. 41a k.k. sąd ma możliwość wydania zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, w przypadku skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego lub inne przestępstwo przeciwko wolności oraz w razie skazania za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym zwłaszcza przemocy wobec osoby najbliższej. Zakaz lub nakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się na policję lub do innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu, a zakaz zbliżania się do określonych osób – również kontrolowany w systemie dozoru elektronicznego.

Orzeczenie takiego zakazu lub nakazu jest obligatoryjne (czyli obowiązkowe) w przypadku skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego. Środki te mogą być orzeczone dożywotnio, jeśli sprawca zostanie ponownie skazany za przestępstwo, o jakim mowa powyżej.

Orzekając nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, sąd określa termin jego wykonania. Środek karny w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zgodnie z przepisem art. 41a § 1 k.k., orzeka się na czas określony. Mimo że środek ten jest wykonywany jednorazowo, to jednak jego istota nie sprowadza się wyłącznie do opuszczenia lokalu, ale obejmuje też obowiązek pozostawania poza lokalem zajmowanym wspólnie z pokrzywdzonym przez okres wskazany w wyroku.

Konieczne jest również określenie okresu obowiązywania tego nakazu, oznacza to bowiem jednocześnie niemożność ponownego wprowadzenia się do lokalu przez wyznaczony okres. W przeciwnym wypadku nakaz i zakaz orzeczony w wyroku obowiązują bezterminowo, co w ocenie sądów nie jest dopuszczalne.

Sąd może również orzec nakaz opuszczenia mieszkania w przypadku warunkowego umorzenia postępowania karnego.

Zawieszając wykonanie kary, sąd zobowiązuje, a jeżeli orzeka środek karny, może zobowiązać skazanego do opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Od 1 lipca 2015 r. oddziaływanie na skazanego środka probacyjnego w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary zostaje wzmocnione przez pojawienie się dodatkowej dolegliwości. Sąd może zobowiązać skazanego do informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby. Obowiązek ten ma na celu zapewnienie sądowi kontroli nad zachowaniem sprawcy w czasie próby.

Bardzo ważna z punktu omawianej problematyki, pracy ze sprawcą przemocy domowej, jest modyfikacja art. 72 § 1, pkt 6 k.k. nakazującemu sprawcy: poddanie się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym, oraz wyodrębnił w oddzielnym punkcie 6a zobowiązania skazanego (sprawcy przemocy) „do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno - edukacyjnych”.

Sąd może teraz też zakazać sprawcy zbliżania się do pokrzywdzonych lub innych osób (pkt.7a), co pozwoli bardziej chronić ofiary przemocy, a także skuteczniej oddziaływać na sprawcę przemocy domowej.

Sprawca przemocy, który odbywa karę pozbawienia wolności, skazany z art. 207 k.k., może po spełnieniu przesłanek kodeksowych, starać się o warunkowe zwolnienie.

Jeśli sprawca przemocy opuścił zakład karny w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia, ale proces jego resocjalizacji, korekcji postaw, nie przyniósł pożądanych efektów i po powrocie do miejsca zamieszkania, do rodziny, ponownie w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używa przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej mieszkających

wspólnie ze sprawcą, sąd penitencjarny odwołuje warunkowe zwolnienie (art.160 § 1a kodeksu karnego wykonawczego).

Te rozwiązania prawne pozwalają skuteczniej oddziaływać na sprawców przemocy domowej, uświadamiać im, że przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, który oprócz korzyści przynosi dla samego sprawcy sporo strat. Konsekwencją bycia sprawcą przemocy jest nieuchronność poniesienia kary; te rozwiązania pozwalają zmodyfikować powszechne przekonanie u sprawców o odległości w czasie wykonania wymierzonej kary pozbawienia wolności. Pozwalają oddziaływać na ich myślenie, proces poznawczy, samostanowienie, bowiem bywa tak, że sprawca przemocy w zakładzie karnym staje się ofiarą przemocy ze strony współwięźniów i ta perspektywa może mieć w przypadku sprawców przemocy aspekt motywujący przed ponownym dokonaniem przestępstwa.

#### **4. Przemoc w perspektywie moralnej, społecznej i psychologicznej**

Przemoc jako zjawisko jest ujmowane też w perspektywie moralnej, aksjologicznej. Z perspektywy moralnej- dokonywanie przemocy to krzywdzenie słabszego, co jest złem moralnym. Mającym wpływ na funkcjonowanie zarówno ofiary, jak i sprawcy przemocy. Może to być czynnik stresogenny, stymulujący działania agresywne.

Z perspektywy społecznej zwracamy uwagę na czynniki zawarte w obyczajach i postawach społecznych, które mogą sprzyjać przemocy lub ją usprawiedliwiać. Z drugiej strony w obronie przed przemocą mogą - i powinny organizować się znaczące siły społeczne i wywierać wpływ na stan spraw publicznych i życie.

Psychologiczne spojrzenie na przemoc domową zwraca naszą uwagę na cierpienie i bezradność ofiary, odsłania mechanizmy wewnętrzne i sytuacyjne sterujące przemocą oraz złożone procesy interakcji między sprawcą i ofiarą.

Wyróżnia się przemoc fizyczną, psychiczną, ekonomiczną, seksualną, zaniedbanie, zwracając uwagę na jej aktywne lub pasywne formy oraz nasilenie.

Ofiarami przemocy bywają dorośli, dzieci i osoby starsze lub upośledzone. Trudno oszacować dokładnie rozmiary przemocy domowej w Polsce. Każdego roku do sądu zgłaszanych jest zaledwie kilkanaście tysięcy spraw o znęcanie się nad rodziną, ale policja w tym czasie rejestruje około miliona tzw. "awantur w rodzinie" do których jest wzywana. Postępowanie sprawców bywa nadal wspierane przez czynniki kulturowe. Przemoc w stosunku do kobiet i dzieci długo była akceptowana nie tylko obyczajowo, ale i prawnie.

Niezbędne są więc działania, skierowane zarówno do ofiar jak i sprawców przemocy domowej. Przystępcze zachowanie sprawców przemocy to często sposób na rozwiązanie problemów z przeszłości. Zazwyczaj problemy te wiążą się z przeżywaniem przez sprawcę uczuć niemocy, bezradności i z potrzebą kontrolowania swego życia tak, aby czuć się kompetentnym i bezpiecznym. Bycie sprawcą to wynik braku poczucia mocy. Stosując przemoc, sprawcy próbują zdobyć poczucie siły i kontroli nad swoim życiem. Sprawcy przemocy na ogół starają się znajdować uzasadnienie dla aktów przemocy. Często zaprzeczają osobistej odpowiedzialności za wyrządzone szkody i obciążają odpowiedzialnością ofiary.

Psychologia sprawców nie jest jeszcze rozwiniętą gałęzią psychologii. Do tej pory specjaliści koncentrowali się na pomocy udzielanej ofiarom. Naganność postępowania sprawców częściej skłania do karania niż zastanowienia się, dlaczego tak postępują.

Jednakże należałoby podjąć próbę oddziaływania na sprawców, które zmierzają do nauczenia ich samokontroli i wyzwolenia spod wpływu nałogowej agresywności. Wielokrotnie sprawcy przemocy nie podejmują próby kontrolowania swego gniewu, a nawet z premedytacją go potęgują.

Przemoc również często wiąże się z nietrzeźwością sprawców, ale to nie alkohol jest bezpośrednią przyczyną przemocy i nie usprawiedliwia jej. Faktem jest jednak, że osłabia on racjonalną kontrolę nad zachowaniem i nasila gotowość do reagowania złością.

Znaczącą rolę w stosowaniu przemocy odgrywa też temperament sprawcy, a więc biologicznie zdeterminowana gwałtowność i intensywność reagowania emocjonalnego, które wymykają się spod



kontroli. To jednak również nie usprawiedliwia sprawców i nie pozbawia odpowiedzialności za krzywdzenie innych.

Obok działań wzmacniających skuteczność ochrony ofiar pojawić się więc muszą działania powstrzymujące sprawców i prowadzące do zakończenia przemocy w rodzinie. Temu mają służyć programy korekcyjno-edukacyjne skierowane do osób stosujących przemoc.

## **5. Co to jest „Program Korekcyjno - Edukacyjny dla Sprawców Przemocy Domowej?”**

„Program Edukacyjno — Korekcyjny dla Sprawców Przemocy Domowej” – zwany dalej Programem - jest programem psychoedukacyjnym, którego celem jest zmiana zachowań typu przemocowego na rzecz postawy partnerstwa i poszanowania wobec domowników. Program korekcyjno-edukacyjny realizowany przez Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Kluczborku, działający w strukturach Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Kluczborku jest w zasadniczej części oparty na materiałach edukacyjnych autorstwa

p. Agaty Skorupskiej i p. Dariusza Skowrońskiego. Powstały one na bazie szkoleń przeprowadzonych przez Marka Prejznera, pracownika Polish American Association, Chicago USA Partner Abuse Intervention Program, w programie „Education Groups For Men Who Batter - The Duluth Model”.

Program ma charakter edukacyjno-korekcyjny. W części edukacyjnej skoncentrowany jest na przekazaniu szeroko pojętej wiedzy na temat zjawiska przemocy, część korekcyjna ukierunkowana jest na zdobycie umiejętności niestosowania przemocy, trening umiejętności społecznych i asertywności oraz naukę konstruktywnego rozwiązywania sporów i korzystania ze wsparcia społecznego.

## **6. Cele Programu**

Naczelnym celem Programu jest redukcja zachowań agresywnych u jego uczestników, kształtowanie postawy partnerstwa i szacunku wobec kobiet, oraz odpowiedzialności za popełnione czyny przemocowe.

Cele Programu określono w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011r. w „sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno – edukacyjne (Dz. U. nr 50, poz. 259), wydanym na podstawie art. 5 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

W § 4 rozporządzenia wskazano, że oddziaływania korekcyjno – edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie prowadzone są w celu:

- 1) Powstrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy;
- 2) Rozwijania umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie;
- 3) Kształtowania umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie;
- 4) Uznania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy;
- 5) Zdobycia i poszerzenia wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie;
- 6) Zdobycia umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy;
- 7) Uzyskania informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

Program skoncentrowany jest na rozumieniu przemocy jako zjawiska wyuczonego i kształtowanego społecznie oraz wzmacnianego kulturowo. Pozwala to na przyjęcie założenia, że poddając sprawcę odpowiednim oddziaływanom można niejako „oduczyć” go przemocy.

## **7. Adresaci Programu**

Program oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie skierowany jest do dorosłych mężczyzn i kobiet, stosujących wszelkie formy przemocy (fizycznej, psychicznej, seksualnej) wobec współmałżonki (współmałżonka), partnerki (partnera), rodzeństwa, rodziców, osób starszych, dzieci własnych lub przysposobionych, albo wobec innych osób zamieszkujących we wspólnym gospodarstwie domowym. Mogą to być osoby, które przeszły lub przechodzą właśnie przez tryby wymiaru sprawiedliwości, jak i osoby, które samodzielnie zgłoszą się do uczestnictwa.

Warunkiem przyjęcia do programu jest przyznanie się osoby do stosowania przemocy domowej.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej określa w § 5, że oddziaływania korekcyjno – edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie są kierowane w szczególności do:

- 1) Osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno – edukacyjnych;
- 2) Osób stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii leczenia uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, dla których oddziaływania korekcyjno – edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii;
- 3) Osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie korekcyjno – edukacyjnym.

Tak więc uczestnikami Programu mogą być osoby kierowane przez sądy, kuratorów sądowych, zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, terapeutów uzależnień, psychologów, psychoterapeutów, prokuraturę, policję oraz przez każdego profesjonalistę, który zdiagnozuje stosowanie przemocy przez daną osobę. Uczestnikami Programu mogą być także osoby, które zostały zmotywowane do uczestnictwa w tych programach przez rodzinę lub osobiste rozpoznanie problemu.

Do zadań podmiotów prowadzących Program należy nawiązanie współpracy ze specjalistami wymienionych instytucji w celu integrowania procesu motywowania osób stosujących przemoc w rodzinie do podjęcia zmiany zachowań przemocowych.

Do programu nie przyjmuje się :

- a) Osób z zaburzeniami psychicznymi oraz neurologicznymi, np. zaburzenia psychoorganiczne, bez wcześniejszej konsultacji psychiatrycznej czy neurologicznej. Osoby te mogą być uczestnikami Programu, jeżeli psychiatra lub neurolog nie zgłosi przeciwwskazań;
- b) Osób z poważnymi zaburzeniami osobowości antyspołecznej oraz zaburzeniami osobowości pogranicznej;
- c) Osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków, którzy nie przeszli podstawowego cyklu terapii. Osoby uzależnione od środków psychoaktywnych mogą uczestniczyć w Programie po przejściu podstawowego programu leczenia odwykowego lub w trakcie takiego leczenia - za zgodą terapeuty uzależnień. (Zgodnie z Rozporządzeniem z 2011r.- „§6. Osobę stosującą przemoc w rodzinie, u której zostało rozpoznane uzależnienie od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, kieruje się w pierwszej kolejności na terapię uzależnienia.”)

## **8. Reguły uczestnictwa w Programie**

Osoby przed wejściem do programu podpisują kontrakt, przygotowany przez osobę prowadzącą, który jest warunkiem koniecznym uczestnictwa w Programie. Określa on reguły uczestnictwa w Programie i zawiera:

- 1) Formalne wymogi dotyczące systematycznej obecności w zajęciach indywidualnych i/lub grupowych wraz z określeniem konsekwencji nieobecności lub uchylania się od uczestnictwa w Programie;
- 2) Wymóg uznania osobistej odpowiedzialności za fakty stosowania przemocy w rodzinie;
- 3) Obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach;

- 4) Zobowiązanie do powstrzymania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi;
- 5) Zobowiązanie do powstrzymania się od używania środków zmieniających świadomość, powstrzymywania się od picia alkoholu przed i w trakcie spotkań lub w uzasadnionych przypadkach, całkowitego powstrzymania się od używania alkoholu przez cały czas uczestnictwa w Programie;
- 6) Zobowiązanie się do aktywnego i zaangażowanego uczestnictwa w Programie oraz zgoda na badanie stopnia nasilenia dokonywanych zmian za pomocą odpowiednich wskaźników;
- 7) Zobowiązanie do udzielania danych kontaktowych osoby pokrzywdzonej i rodziny w celu nawiązania z nimi kontaktu przez organizatora Programu;
- 8) Zobowiązanie do wypełniania zaleceń osób prowadzących Program, w szczególności zaleceń związanych z konsultacją psychiatryczną, neurologiczną, terapeutami uzależnień na początku lub w trakcie trwania Programu;
- 9) Zgoda na udzielenie informacji przez OPS, Policję, kuratora o sposobie funkcjonowania uczestnika w rodzinie i ewentualnych zachowaniach przemocowych;
- 10) Zobowiązanie do utrzymywania kontaktu z podmiotem realizującym Program, wraz z określeniem sposobu i częstotliwości tego kontaktu, przez 3 lata po zakończeniu uczestnictwa w Programie, w celu monitorowania sytuacji rodzinnej i zachowań uczestnika w trakcie i po zakończeniu Programu.

Warunkiem uczestniczenia w Programie jest zgoda na przestrzeganie kontraktu. Szczególnie na początku realizacji Programu osoby stosujące przemoc w rodzinie wykazują wiele zachowań świadczących o oporze i rozbudowanych mechanizmach obronnych, takich jak zaprzeczanie, obwinianie i minimalizowanie. Taką sytuację należy traktować jako typową w pracy z osobą stosującą przemoc w rodzinie.

Wskazaniem do pozostania w Programie są wskaźniki zmiany. Jeżeli osoba nie wykazuje zmian w procesie oddziaływań lub nadal stosuje przemoc wobec członków rodziny lub w innych sytuacjach, może stanowić to podstawę do wyłączenia jej z Programu. Zdarza się bowiem, że osoba stosująca przemoc w rodzinie deklaruje chęć zmiany i uczestnictwa w Programie, ale jest to jeden ze sposobów manipulowania, służącego uniknięciu odpowiedzialności lub kary. Biorąc pod uwagę możliwe różnice indywidualne we wprowadzeniu zmian przez poszczególnych klientów, każdorazowa decyzja o wyłączeniu klienta z Programu winna być poprzedzona wnikliwą diagnozą.

W sytuacji, gdy możliwy jest tylko zdalny kontakt (indywidualny lub grupowy), ważne jest, aby w trakcie spotkania upewnić się, że osoba uczestnicząca w Programie może w nim bezpiecznie uczestniczyć i nie przeszkadza domownikom lub współpracownikom na zajęciach. Należy szczegółowo omówić warunki takiego kontaktu.

Wobec osób skierowanych decyzją sądu uchylających się od uczestnictwa w zajęciach stosuje się powiadomienie Sądu o tym fakcie.

Ponadto organy ścigania należy powiadomić:

- a) Jeżeli w trakcie udziału w Programie osoba w nim uczestnicząca stosuje przemoc fizyczną lub seksualną, a poziom zagrożenia i konsekwencje doświadczane przez osobę krzywdzoną są wysokie;
- b) Jeżeli w trakcie udziału w Programie osoba w nim uczestnicząca stosuje przemoc emocjonalną, a jej natężenie doprowadza osobę krzywdzoną do aktów autoagresji, np. prób samobójczych, ucieczek z domu, itp.

## **9. Kwalifikacje osób prowadzących Program**

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011r. oddziaływania korekcyjno – edukacyjne mogą być prowadzone przez osoby, które:

- 1) Ukończyły studia II stopnia na jednym z kierunków: psychologia, pedagogika, pedagogika specjalna, nauki o rodzinie, politologia, politologia i nauki społeczne w zakresie pedagogiki opiekuńczo – wychowawczej, resocjalizacji lub pracy socjalnej, albo na innym kierunku uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, pedagogiki, resocjalizacji;
- 2) Posiadają zaświadczenie o ukończeniu szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w wymiarze co najmniej 100 godzin, w tym w wymiarze 50 godzin w zakresie pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie;
- 3) Mają udokumentowany, co najmniej 3- letni staż pracy w instytucjach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

## **10. Zawartość merytoryczna Programu**

Realizacja każdego proponowanego w Programie tematu zwiera trzy elementy: edukacyjno – poznawczy, autodiagnostyczny, wprowadzanie i ćwiczenie zmian (rozwijanie umiejętności służących zaprzestaniu krzywdzenia innych oraz uczeniu się nowych umiejętności – praca na zasobach).

Zasadniczą część programu stanowią więc:

- 1) Edukacja – wyjaśnianie, wprowadzanie nowych treści lub rozwijanie wiedzy uczestników na temat przemocy. Przekazywanie wiedzy odbywa się w sposób aktywizujący uczestników, między innymi przez mini – wykłady, prowadzenie otwartej dyskusji oraz odwoływanie się do indywidualnych doświadczeń osób stosujących przemoc w rodzinie;
- 2) Autodiagnoza zawiera takie działania, które pozwalają uczestnikom na identyfikację własnych zachowań przemocowych na podstawie treści edukacyjno – poznawczych. Jest to praca nad rozpoznawaniem i zmianą przekonań i postaw osobistych poprzez analizę sytuacji przedstawionych w programie oraz swoich własnych sytuacji życiowych.
- 3) Wprowadzanie i ćwiczenie zmian odnosi się do okazji odkrywania przez osoby stosujące przemoc w rodzinie własnych możliwości powstrzymywania zachowań agresywnych, zmiany tych zachowań oraz uczenia się nowych zachowań lub strategii działania. Jest to ćwiczenie nowych konstruktywnych form myślenia i reagowania w grupie.

Treści edukacyjne w Programie obejmują:

- a) Społeczno-kulturalne źródła i okoliczności towarzyszące przemocy domowej (stereotypy, przekonania społeczne, mity);
- b) Definicja przemocy, jej rodzaje i dynamika, aspekty prawne przemocy;
- c) Objawy przemocy;
- d) Psychologiczne mechanizmy przemocy: zaprzeczanie, gry interpersonalne, manipulacje, transmisja międzypokoleniowa;
- e) Mechanizmy przemocy związane z płcią;
- f) Przemoc wobec dzieci;
- g) Przemoc partnerska;
- h) Przemoc wobec osób starszych;
- i) Problemy władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich;
- j) Analizowanie własnych zachowań przemocowych;
- k) Planowanie i rozwijanie samokontroli, poznawanie i stosowanie metod bezpiecznego obniżania poziomu napięcia;
- l) Budowanie indywidualnych planów powstrzymywania się od stosowania przemocy;
- m) Komunikacja interpersonalna, budowanie dobrych relacji interpersonalnych;

- n) Promocja pozytywnych standardów wartości i zachowań, między innymi: szacunku, odpowiedzialności, bezpieczeństwa, wsparcia emocjonalnego, szczerości, zaufania, dzielenia obowiązków, wspólnego decydowania, okazywanie uczuć, potrzeb, negocjacji i rozwiązywania konfliktów bez przemocy;
- o) Używanie substancji psychoaktywnych (inne uzależnienia) a przemoc;
- p) Seksualność;
- q) Nawroty stosowania przemocy domowej.

## 11. Etapy pracy z uczestnikami Programu

Podczas sesji indywidualnych uczestnik zostaje zapoznany z celami i przebiegiem Programu. Prowadzący zapoznaje się szczegółowo z sytuacją rodzinną i prawną uczestnika. Przyjęcie do Programu jest potwierdzone zawarciem kontraktu na aktywny udział w sesjach grupowych, który zawiera:

- formalne wymogi dotyczące systematycznej obecności w zajęciach,
- obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach,
- zobowiązanie do powstrzymywania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi,
- wymóg uznania osobistej odpowiedzialności za fakty stosowania przemocy w rodzinie.

Kontrakt przewiduje również sankcje za uchylenie się od udziału w Programie (w przypadku osób, których uczestnictwo związane jest z decyzjami sądu lub kuratora sądowego).

Uczestnik wypełnia „kwestionariusz historii przemocy”, którego celem jest dokonanie wstępnej diagnozy problemu.

Diagnoza wstępna prowadzona jest w bezpośrednim kontakcie z osobą stosującą przemoc, w formie wywiadu. Zalecane jest równoległe zebranie informacji o dokonanej przemocy od osób jej doświadczających oraz przedstawicieli służb posiadających taką wiedzę, np. policjanta, kuratora, pracownika socjalnego. Jeżeli osoba stosująca przemoc w rodzinie zaprzecza stosowaniu przemocy lub nie wyraża zgody na współpracę, należy opracować szczegółowe reguły postępowania w takich przypadkach. Należy jednak pamiętać, że osoby stosujące przemoc rzadko podejmują współpracę służącą zmianie. Podstawą budowania relacji współpracy jest negocjowanie celu mieszczącego się w założeniach Programu, który pozwoli na uruchomienie procesu motywacji do zmiany.

W trakcie wstępnej diagnozy należy rozpoznać, czy konieczne jest skierowanie osoby stosującej przemoc w rodzinie na konsultację psychologiczną, neurologiczną lub psychiatryczną w sytuacji:

- 1) podejrzenia o zaburzenia psychiczne, zaburzenia afektywne, zaburzenia osobowości typu borderline, zaburzenia dysocjalne i dysocjacyjne, paranoidalne;
- 2) lub w sytuacjach jakichkolwiek wątpliwości o stan psychiczny osoby.

Obszarami, którym należy szczególnie się przyjrzeć są :

- a) Czy osoba diagnozowana stosuje przemoc wyłącznie wobec osób z rodziny, czy też poza rodziną?
- b) Czy i jakiej przemocy osoby diagnozowana doświadczyła w swoim dzieciństwie, młodości lub w życiu dorosłym?
- c) Kto stosował przemoc wobec osoby diagnozowanej w jej dzieciństwie, młodości lub w życiu dorosłym?
- d) Czy osoba diagnozowana uzyskała pomoc wówczas, gdy sama doświadczyła przemocy? Jeżeli tak, jaką?
- e) Czy w dzieciństwie osoba diagnozowana prezentowała zaburzenia zachowania? Jeżeli tak, jakie?
- f) Czy osoba diagnozowana kiedykolwiek podejmowała próby samobójcze?

- g) Czy osoba diagnozowana kiedykolwiek leczyła się psychiatrycznie?
- h) Czy u osoby diagnozowanej występują zaburzenia osobowości mające wpływ na jej przemocowe zachowanie oraz na proces jej leczenia? Jeżeli tak, jakie?
- i) Czy osoba diagnozowana kiedykolwiek wykazywała trudności w relacjach z innymi ludźmi?
- j) Okoliczności skierowania do Programu. Co sprawiło, że osoba diagnozowana zdecydowała się skontaktować z podmiotem oferującym pomoc dla osób stosujących przemoc w rodzinie? Jakie czynniki zewnętrzne i wewnętrzne na to wpłynęły? Należy stosować pytania motywujące oraz pogłębiające świadomość osoby stosującej przemoc w rodzinie, np. W czym realizator Programu może być dla niego użyteczny? Jak osoba może rozwiązać swoje problemy poprzez uczestniczenie w Programie? Jakie ma oczekiwania wobec
- k) Aktualnie stosowana przemoc. Jakiego rodzaju przemoc osoba diagnozowana stosuje i w jakim stopniu jest ona zagrażająca dla otoczenia? Od jak dawna osoba diagnozowana stosuje daną przemoc? Wobec kogo stosuje przemoc? Jakie jest natężenie stosowanej przemocy? Może w celach diagnostycznych użyć listy zachowań przemocowych. Należy dopytywać o szczegóły, aby zminimalizować manipulacje osoby stosującej przemoc w rodzinie.
- l) Sytuacja rodzinna. Należy zwrócić uwagę na model wychowywania dzieci oraz stosowanie przemocy (kar cielesnych wobec dzieci) oraz rodzaj relacji z partnerem.
- m) Sytuacja zawodowa. Czy osoba diagnozowana posiada pracę? Jak długo utrzymuje pracę? Jak często zmienia pracę? Jakie są przyczyny, motywy zmiany pracy.
- n) Reakcja na stres. Jak osoba diagnozowana reaguje na sytuacje stresowe w aktualnym życiu i jakie stosuje strategie radzenia sobie ze stresem?
- o) Cechy osobiste istotne dla pracy korekcyjno – edukacyjnej. Jakich rodzajów zaprzeczenia używa osoba stosująca przemoc w rodzinie? Jakie postawy w sytuacjach trudnych są dla niej charakterystyczne? Jaki rodzaj zachowań prezentuje w kontakcie z prowadzącym diagnozę / Program: współpracujący, zaprzeczający, pozornej zgody?

W przypadkach uzasadnionych merytorycznie należy wykonać pogłębioną diagnozę w początkowej fazie pracy korekcyjno – edukacyjnej, np. w sytuacji, kiedy uczestnik Programu wykazuje zachowania wskazujące na zaburzenia osobowości, obniżoną zdolność do rozumienia lub inne niepokojące objawy utrudniające nawiązanie kontaktu. Pogłębioną diagnozę realizuje się również w trakcie uczestniczenia osoby w Programie. Szczególnie należy objąć diagnozą takie obszary życia, jak:

- Historia relacji, w których występuje przemoc oraz poprzednich związków;
- Historia interwencji związanych z przemocą;
- Historia pomocy medycznej i psychoterapeutycznej w zakresie zaburzeń psychicznych;
- Doświadczenia związane z nadużywaniem alkoholu i używaniem narkotyków;
- Historia agresywnych i przemocowych zachowań w innych sytuacjach życiowych;
- Konflikty z prawem;
- Historia edukacyjno – zawodowa;
- Charakterystyka szczegółowa zachowań i postaw przemocowych;
- Historia rodziny pochodzenia.

„Kwestionariusz historii przemocy” służy ponadto analizie i rozpoznaniu sygnałów czasowych, sytuacyjnych i fizycznych, towarzyszących aktom przemocy. Stanowi wstęp do opracowania indywidualnego „Planu Bezpieczeństwa”, a w dalszej części Programu jest wykorzystywany do analizy cykliczności przemocy i poznania dynamiki własnych zachowań przemocowych. Istotnym etapem pracy jest ukazanie cykliczności przemocy, gdyż sprawca traktuje przemoc jako odosobnione akty agresji, nie zauważa

ciągłości i zależności pomiędzy nimi. Zrozumienie tego mechanizmu pozwala na skuteczniejsze zapobieganie nawrotom ataków.

Realizując „Plan Bezpieczeństwa” zadaniem uczestników jest rozpoznanie, jakie sytuacje są dla nich potencjalnymi wyzwalaczami agresji, które sygnały płynące z ciała informują o nadchodzącym ataku i w oparciu o tę wiedzę stworzenie planu działania alternatywnego dla zastosowania przemocy, rodzaju „instrukcji”: jak postępować, aby zminimalizować ryzyko wystąpienia aktu agresji.

Jednym z elementów Programu jest nauka umiejętności stosowania tzw. „przerwy na ochłonięcie”. Celem przerwy jest rozładowanie napięcia, które gromadzi się w czasie trwania konfliktu, tak żeby można było nadal prowadzić rozmowę w sposób nie raniący (fizycznie i słownie) drugiej osoby zaangażowanej w konflikt. Nabycie umiejętności stosowania przerwy ułatwia zapobieżenie aktom przemocy, dlatego zalecane jest wprowadzenie tego elementu w początkowym etapie Programu.

Kolejnym elementem Programu jest przekazanie wiedzy na temat, czym jest przemoc, jakie są jej rodzaje, formy i dynamika; grupa w toku swobodnej dyskusji tworzy definicję przemocy, do której odwoływać się będzie w trakcie dalszej pracy. Przemoc rozumiana jest jako działanie intencjonalne, a jej dokonanie jako akt świadomego wyboru.

Następny etap — to koncentracja na ujawnieniu negatywnych norm i wzorców kulturowych wykorzystywanych do wspierania postaw dominacji, władzy i kontroli sprawcy nad ofiarą. Analizie podlega także rola stereotypów na temat tożsamości mężczyzny, ról „męskich” i „kobięcych”. Przyswajanie wiedzy odbywa się w sposób aktywizujący uczestników (m.in. poprzez prowadzenie otwartej dyskusji oraz odwoływanie się do indywidualnych doświadczeń).

W trakcie Programu przyjmuje się założenie, iż to sprawca jest odpowiedzialny za czyny, których dokonuje i musi tę odpowiedzialność zaakceptować, nie jest jednak odpowiedzialny za normy, które zostały mu wpojone. Związki oparte na wyższości mężczyzny nad kobietą są często akceptowane społecznie a postawa dominacji wspierana kulturowo. W tym kontekście kluczowym elementem w procesie zmiany jest zrozumienie, iż celem stosowania przemocy, jest uzyskanie przez sprawcę władzy i kontroli nad ofiarą.

W dalszej części Programu szczegółowej analizie podlegają następujące zagadnienia:

- przemoc fizyczna - zaprzestanie jej stosowania,
- zastraszanie - zachowania nie zastraszające,
- poniżanie - zachowania nacechowane szacunkiem,
- izolowanie - wsparcie i zaufanie,
- minimalizowanie, zaprzeczanie, obwinianie jako taktyka kontroli - szczerść i odpowiedzialność,
- przemoc seksualna - poszanowanie seksualności,
- wykorzystywanie męskich przywilejów, przemoc ekonomiczna - partnerstwo w związku.

Kolejnym etapem pracy jest nauka rozpoznawania i nazywania uczuć oraz stanów emocjonalnych, oddzielenie złości jako naturalnej emocji od jej form zniekształconych typu sarkazm, mściwość, karanie.

Sesje końcowe poświęcone są nauce nowych konstruktywnych zachowań będących alternatywą dla zachowań przemocowych. Służą temu wykłady oraz ćwiczenia poświęcone między innymi zachowaniom asertywnym, nowym sposobom rozwiązywania problemów, zasadom sprawiedliwej kłótni oraz nauce umiejętności prawidłowej komunikacji. Uczestnicy przechodzą trening umiejętności aktywnego słuchania, poznają podstawowe zasady negocjacji i zasady właściwego rozwiązywania sporów.

Ważnym elementem na tym etapie pracy jest wskazanie klientom możliwości korzystania ze wsparcia społecznego w celu zapobieżenia ich izolacji i wykluczenia.

Powyższy opis jest przykładowym schematem działań realizowanych w ramach Programu. Jednakże, jeżeli zaistnieje taka konieczność wprowadzane są modyfikacje, dostosowując Program do potrzeb i możliwości grupy.

## **12. Współpraca z osobami pokrzywdzonymi**

Celem współpracy z osobami krzywdzonymi jest zapewnienie im bezpieczeństwa poprzez uzyskanie informacji na temat doznawanej przez nie przemocy oraz ocena stopnia zagrożenia ze strony osoby stosującej przemoc- uczestnika Programu.

W przypadku dzieci jako osób doznających przemocy informacje uzyskujemy od niekrzywdzących opiekunów lub instytucji, takich jak: szkoła, przedszkole, inne placówki, kurator, OPS i inne.

- 1) Optymalnie – pierwszy kontakt z osobą krzywdzoną powinien być osobisty (spotkanie z prowadzącym Program lub inną osobą przygotowaną do pracy z osobami doświadczającymi przemocy w rodzinie).
- 2) Kontakt z osobą krzywdzoną może odbywać się na terenie instytucji przeznaczonej do tego celu lub w domu osoby krzywdzonej.
- 3) Kontakt z osobą krzywdzoną może być podejmowany drogą telefoniczną, mailową lub inną.
- 4) Osoba doświadczająca przemocy ma prawo odmówić kontaktu.
- 5) Spotkanie z osobą krzywdzoną ma także na celu zapoznanie jej z głównym założeniem Programu, którym jest zwiększenie bezpieczeństwa wszystkich członków rodziny.
- 6) Należy informować osoby doznające przemocy o celach i możliwościach, a także ograniczeniach związanych z uczestnictwem osoby stosującej przemoc w takim Programie.
- 7) Należy sprawdzić, czy osoba doznająca przemocy wie, że uczestnictwo w Programie osoby stosującej przemoc nie stanowi gwarancji zaprzestania przemocy ze strony sprawcy. Może nawet zwiększać ryzyko dokonywania manipulacji.

## **13. Zakładane rezultaty**

Efektom prowadzenia Programu powinna być zmiana postawy i zachowania osoby stosującej przemoc w rodzinie.

Działania diagnostyczne, edukacyjne i ćwiczenia powinny przynieść następujące rezultaty:

- 1) Powstrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem tej przemocy;
- 2) Uznanie przez osobę stosującą przemoc w rodzinie faktu stosowania tej przemocy;
- 3) Zdobycie i podniesienie wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie;
- 4) Nabycie nowych umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów i sporów w rodzinie bez używania agresji;
- 5) Kształtowanie umiejętności w zakresie wychowania dzieci bez używania przemocy w rodzinie;
- 6) Rozwijanie umiejętności samokontroli;
- 7) Nabycie umiejętności konstruktywnego wyrażania uczuć;
- 8) Nabycie umiejętności partnerskiego współdziałania w rodzinie oraz korzystania z pomocy innych.

## **14. Realizacja Programu**

Program realizowany jest w małych grupach liczących optymalnie do 15 osób. Obejmuje sesje indywidualne (tzw. kwalifikacyjne) i sesje grupowe. W trakcie zajęć do grupy mogą dołączyć nowi uczestnicy, każdy z nich przechodzi cały cykl Programu. W szczególnie uzasadnionych przypadkach dopuszczalna jest współpraca w formie indywidualnej.

Zajęcia w grupie prowadzi kobieta i mężczyzna. Ze względu na duży poziom zaprzeczania i manipulacji ze strony uczestników optymalne jest prowadzenie zajęć przez dwie, ściśle współpracujące ze sobą osoby. Praca w duecie: kobieta i mężczyzna, jest korzystna z uwagi na fakt, iż relacja pomiędzy prowadzącymi staje się dla uczestników modelowym przykładem komunikacji partnerskiej. Obecność kobiety podczas



pracy korekcyjnej staje się dodatkowym czynnikiem konfrontującym, ważnym w procesie zmiany zachowania. Dopuszcza się prowadzenie programu przez jednego prowadzącego.

Programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie nie prowadzi się w miejscach, w których udziela się pomocy i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie.

## **15. Monitoring**

Zgodnie z §8 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej przebieg i efekty oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie objęte są działaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi prowadzonymi przez powiat lub podmioty, którym powiat zlecił realizację prowadzenia oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych, a wyniki tych działań są wykorzystywane w pracach nad doskonaleniem i upowszechnianiem dalszych metod oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych.

Monitoringowi podlegają zachowania przemocowe stosowane przez uczestnika Programu. Monitoring prowadzony jest w trakcie uczestnictwa osoby stosującej przemoc w rodzinie w Programie i do trzech lat po zakończeniu Programu. Monitoring powinien opierać się na następujących zasadach:

- 1) Badanie stosowania przemocy w rodzinie przez uczestnika w okresie uczestniczenia w Programie – minimum 2 razy;
- 2) Badania stosowania przemocy w rodzinie przez uczestnika po zakończeniu udziału w programie - minimum 2 razy;
- 3) Zwiększona intensywność monitoringu zależy od osoby realizującej Program. Wskazaniem do częstszego monitoringu jest stwierdzenie przez osobę prowadzącą oddziaływanie (lub współpracującą służbę / podmioty) brak zmiany zachowania uczestnika Programu i wysoki poziom zagrożenia osób doznających przemocy ze strony uczestnika Programu;
- 4) Monitoring może przeprowadzać osoba realizująca oddziaływanie korekcyjno – edukacyjne, inna osoba lub podmiot wyznaczony do tego zadania;
- 5) Monitoring może być prowadzony we współpracy z innymi służbami: policją, kuratorami, pracownikami socjalnymi, asystentami rodziny i innymi, co wymaga wcześniejszego ustalenia zasad współpracy w tym zakresie.

## **16. Ewaluacja**

Program korekcyjno – edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie podlega ewaluacji, w celu usprawnienia, rozwoju i zwiększenia efektywności prowadzonych oddziaływań. Oceny efektywności programu dokonywać można na podstawie następujących kryteriów:

- 1) Liczby osób, które zgłosiły się oraz zostały zgłoszone do udziału w Programie;
- 2) Liczby osób, które przystąpiły do Programu;
- 3) Liczby osób, które ukończyły Program;
- 4) Liczby osób, które powstrzymały się od stosowania przemocy domowej lub zmniejszyły jej częstotliwość lub natężenie (zmieniły na łagodniejszą formę) – dane uzyskujemy z monitoringu.
- 5) Jakościowej analizy oceny efektów Programu sporządzonej przez prowadzących.

## **17. Finansowanie Programu**

Środki na realizację Programu zapewnia budżet państwa. Wysokość przyznanych przez Wojewodę jest uzależniona od wysokości środków znajdujących się w budżecie Wojewody, przeznaczonych na realizację tego zadania w danym roku kalendarzowym oraz liczby złożonych wniosków przez jednostki samorządu terytorialnego.

## **18. Zakończenie Programu**

1) Program korekcyjno – edukacyjny winien zawierać określenie wskaźników zakończenia oddziaływań w zakresie formalnym, tj: liczbę odbytych godzin i/lub spotkań (ew. tygodni, miesięcy), która stanowi o uznaniu, iż uczestnik ukończył Program lub – jeśli zostały wyodrębnione etapy – dany etap. Programu. Uczestnik w takiej sytuacji otrzymuje zaświadczenie o udziale w Programie. Zaświadczenie winno wskazywać liczbę godzin zajęć Programu (etapu) i liczbę odbytych godzin zajęć przez uczestnika.

Rekomenduje się formalne uznanie ukończenia szkolenia przez uczestnika, gdy jego udział w zajęciach stanowił min. 75% ogólnej liczby godzin programu, natomiast zaświadczenia o udziale w Programie mogą być wydawane uczestnikom, którzy odbyli min. 50%.

2) Program może zawierać określenie wskaźników ukończenia Programu na poziomie indywidualnym uczestnika, np.: umiejętności oraz kompetencje społeczne i psychologiczne stanowiące o uznaniu ukończenia Programu przez uczestnika (-ów), w tym:

- zaprzestanie stosowania przemocy,
- zrozumienie zjawiska i mechanizmów przemocy,
- zmiana postaw i utrwalenie pozytywnych standardów w relacjach rodzinnych,
- i inne.

3) Uczestnik może brać udział w zajęciach kolejnych edycji Programu:

- a) z własnej woli – bez ograniczenia liczby etapów,
- b) po skierowaniu przez ośrodek lub poradnię leczenia uzależnień – po zakończeniu I etapu leczenia uczestnika,
- c) po zobowiązaniu przez sąd do udziału w Programie,
- d) w wyniku wspólnych ustaleń - wynikających z motywowania uczestnika przez instytucje wspomagające rodzinę.

4) Prowadzący może odmówić przyjęcia uczestnika na kolejną edycję ze względów organizacyjnych. Sytuacja taka może zdarzyć się, gdy grupa danego etapu liczy powyżej 12 uczestników lub ma charakter zamknięty, jednorodny – uczestnicy są na podobnym poziomie wiedzy dot. zjawiska przemocy i świadomości dot. korekcji własnych zachowań, ale na innym niż dany uczestnik poprzedniej edycji.

5) W przypadku odmowy uczestnikowi udziału w zajęciach grupy, prowadzący lub organizator zajęć Programu wskazuje inne możliwości pomocy (edukacji- rozwoju), np. udział w spotkaniach indywidualnych, inne miejsca prowadzenia pracy terapeutycznej lub wsparcia, w tym możliwość skorzystania z Programu w innym powiecie.

## **19. Dokumentowanie wszystkich działań**

Realizator Programu jest zobowiązany do uzyskania końcowego sprawozdania od prowadzących Program w dowolnej formie, zawierającego co najmniej: imię i nazwisko prowadzącego, kwalifikacje prowadzącego, daty i liczby godzin poszczególnych zajęć, wnioski z przeprowadzonego Programu, listę osób, które uczestniczyły w Programie, listę osób, które ukończyły Program, datę sprawozdania, podpis sporządzającego sprawozdanie. Realizator Programu przekazuje sporządzone sprawozdanie Staroście Kluczborskiemu.

## **20. Zagrożenia realizacji Programu**

Realizacja założeń programowych wiąże się z ryzykiem wystąpienia zjawisk, czy działań, które mogą mieć niepożądane skutki dla przebiegu całego Programu lub jego poszczególnych części. Najistotniejsze

zagrożenia wiążą się z brakiem wystarczającej ilości zewnętrznych środków finansowych oraz brakiem dostatecznego zainteresowania adresatów uczestnictwem w działaniach Programu.

## UZASADNIENIE

W myśl przepisu art. 4 ust 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn.: Dz.U. z 2022r., poz.1526) ustawy mogą określać niektóre sprawy należące do zakresu działania powiatu jako zadania z zakresu administracji rządowej, wykonywane przez powiat.

Zgodnie z art. 12 pkt 11 w/wym ustawy, do wyłącznej właściwości rady powiatu należy podejmowanie uchwał w innych sprawach zastrzeżonych ustawami do kompetencji rady powiatu.

Na mocy art. 112 ust 1 ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (tj: Dz. U. z 2021 r., poz. 2268, z późn. zm.) zadania pomocy społecznej w powiatach wykonują jednostki organizacyjne – powiatowe centra pomocy rodzinie.

Na podstawie art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn: Dz.U. 2021, poz. 1249 z późn. zm.) do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy w szczególności opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

„Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie dla Powiatu Kluczborskiego na lata 2022-2030” wpisuje się w lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie i stanowi plan działań naprawczych i zapobiegawczych nakierowanych bezpośrednio na pracę z osobą stosującą przemoc.